

Đổi mới phương pháp dạy học theo hướng tiếp cận năng lực người học trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp

Trần Thị Thu Hằng*, Đỗ Thị Thùy Dung**, Trần Thị Phương Đông**

Kĩ sư, Trường CĐ Nghề Vĩnh Phúc

**ThS, Trường CĐ Nghề Vĩnh Phúc

Received: 16/08/2024; Accepted: 26/08/2024; Published: 5/9/2024

Abstract: Developing learner capacity is carried out through many different contents, in which, innovating teaching methods is considered a possible solution to improve the quality of training to meet practical requirements. The article addresses some theoretical issues about innovating teaching methods at vocational education institutions towards developing learners capacity. The research results are the basis for surveying and proposing innovative solutions to improve the quality of human resource training to meet the countrys socioeconomic development requirements in the current context.

Keywords: Competency development; Vocational education; Teaching methods.

1. Đặt vấn đề

Phương pháp dạy học (PPDH) là một trong những nhân tố quan trọng hàng đầu, quyết định đến chất lượng Giáo dục và Đào tạo (GD&ĐT). Trong bối cảnh đổi mới căn bản, toàn diện GD&ĐT theo hướng: Chuyển mạnh quá trình giáo dục chủ yếu từ trang bị kiến thức sang phát triển toàn diện năng lực và phẩm chất người học hiện nay, đòi hỏi PPDH cũng cần phải được đổi mới toàn diện, triệt để và đồng bộ. Vấn đề PPDH và đổi mới PPDH đã được rất nhiều tác giả nghiên cứu, bàn luận dưới nhiều góc độ khác nhau. Tuy nhiên, dưới góc độ phát triển năng lực người học (NLNH) còn là vấn đề khá mới mẻ, cần phải được nghiên cứu làm rõ một cách có hệ thống, nhất là trong các cơ sở giáo dục nghề nghiệp (GDNN) ở nước ta hiện nay.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Phương pháp dạy học theo hướng phát triển năng lực người học

Thuật ngữ “phương pháp” có nguồn gốc từ tiếng Hy Lạp cổ đại và được hiểu là con đường, cách thức, phương tiện để đạt tới mục đích nhất định. Dưới góc độ dạy học, PPDH được hiểu là cách thức tiến hành hoạt động dạy học mà người làm nghề dạy học thiết kế và thực hiện dựa trên cơ sở khoa học cũng như kinh nghiệm nghề nghiệp để tác động trực tiếp đến người học và các hoạt động nhận thức của người học trong quá trình dạy học (QTDH), nhằm thực hiện nội dung, mục đích dạy học đã xác định. Ở mỗi cấp học, bậc học khác nhau tùy thuộc vào nội dung, mục tiêu, đối tượng khác nhau, vì vậy, ngoài những điểm chung thì PPDH cũng có những điểm khác nhau.

Đổi mới chương trình giáo dục luôn song hành cùng với việc đổi mới PPDH và đổi mới cách thức kiểm tra, đánh giá kết quả học tập là những phương diện thể hiện sự quyết tâm cách tân, đem lại những thay đổi về chất lượng và hiệu quả giáo dục. Ở khía cạnh hoạt động, tất cả những đổi mới này, đều được biểu hiện sinh động trong mỗi giờ học qua hoạt động của người dạy và người học.

Một giờ học tốt là một giờ học phát huy được tính tích cực, tự giác, chủ động, sáng tạo của cả người dạy và người học nhằm nâng cao tri thức, bồi dưỡng năng lực hợp tác, năng lực vận dụng tri thức vào thực tiễn, bồi dưỡng phương pháp tự học, tác động tích cực đến tư tưởng, tình cảm, đem lại hứng thú học tập cho người học. Ngoài những yêu cầu có tính chất truyền thống như: bám sát mục tiêu giáo dục, nội dung dạy học, đặc trưng môn học; phù hợp với đặc điểm tâm sinh lí lứa tuổi học sinh (HS); giờ học đổi mới PPDH còn có những yêu cầu mới như: được thực hiện thông qua việc giáo viên (GV) tổ chức các hoạt động học tập cho HS theo hướng chú ý đến việc rèn luyện phương pháp tư duy, khả năng tự học, nhu cầu hành động và thái độ tự tin,...được thực hiện theo nguyên tắc tương tác nhiều chiều: giữa GV với HS, giữa HS với HS. Về bản chất, đó là giờ học có sự kết hợp giữa học tập cá thể (hình thức học cá nhân) với học tập hợp tác (hình thức học theo nhóm, theo lớp); chú trọng kết hợp học với hành, nâng cao tri thức với rèn luyện các kỹ năng, gắn với thực tiễn cuộc sống; phát huy thế mạnh của các PPDH tiên tiến, hiện đại; các phương tiện, thiết bị dạy học và những ứng dụng của công nghệ thông tin...; chú trọng cả hoạt động

đánh giá của GV và tự đánh giá của HS.

Như vậy, quan niệm về PPDH nói chung, dạy học trong các cơ sở GDNN nói riêng cho thấy, GDNN với mục tiêu đào tạo nguồn nhân lực có chất lượng đáp ứng yêu cầu xã hội. Do vậy, khác với giáo dục phổ thông, GDNN không chỉ dừng lại ở việc cung cấp cho người học hệ thống kiến thức khoa học, kỹ năng hoạt động mà còn hình thành ở người học những phẩm chất và năng lực cho một nghề nhất định phù hợp với chuyên môn được đào tạo. Ngày nay, trước tác động của Cách mạng công nghiệp 4.0 (CMCN 4.0) và xu thế học tập suốt đời, đang đặt ra những yêu cầu mới với GDNN, đòi hỏi việc dạy học không chỉ dừng lại ở dạy kiến thức, kỹ năng, dạy cách học và học cách học mà còn phải hướng tới bồi dưỡng cho người học có thói quen, niềm say mê và khả năng học suốt đời, để họ tự hoàn thiện bản thân đáp ứng yêu cầu phát triển của thực tiễn.

Từ những quan niệm trên, có thể hiểu: PPDH trong các cơ sở GDNN là tổng hợp cách thức phối hợp thống nhất giữa hoạt động chỉ đạo, định hướng của giáo viên/giảng viên với hoạt động tự chỉ đạo, tự tổ chức của học sinh/sinh viên nhằm thực hiện mục tiêu dạy học trong các cơ sở GDNN, góp phần đào tạo đội ngũ người lao động có chất lượng, tay nghề phù hợp với chuyên môn mà người học theo học. Năng lực của người học ở các cơ sở GDNN là tổ hợp thuộc tính tâm lý cá nhân, là khả năng làm chủ, kết nối, vận hành có hiệu quả hệ thống kiến thức, kỹ năng, thái độ của người học vào thực hiện thành công hoạt động học tập và những tình huống trong thực tiễn lao động sản xuất và cuộc sống sau khi ra trường. Theo quan điểm triết học Mác - Lênin, “phát triển” được hiểu là sự vận động, biến đổi theo chiều hướng đi lên của mọi sự vật, hiện tượng trong tự nhiên, xã hội và tư duy. Mặt khác, phát triển cũng có thể được hiểu là sự trải qua, tăng trưởng hay lớn lên tự nhiên, phân hoá hoặc tiến hoá tự nhiên với những thay đổi liên tục kế tiếp nhau [5, tr.17-31]. Như vậy, phát triển là sự biến đổi hợp quy luật theo phương hướng không thể đảo ngược, được đặc trưng bởi sự chuyển biến chất lượng sang một trình độ mới. Phát triển là đặc trưng cơ bản, là phương thức tồn tại của mọi sự vật hiện tượng trong thế giới khách quan. Phát triển NLNH trong QTDH là một hình thức đặc biệt trong sự phát triển của thế giới vật chất, là sự tiến bộ không ngừng về nhân cách của người học đáp ứng với sự vận động liên tục của thực tiễn nghề nghiệp. Sự phát triển này, diễn ra trong chính bản thân người học, được biểu hiện thông qua hoạt động

và kết quả hoạt động đó luôn phù hợp với thực tiễn và được xã hội thừa nhận. Phát triển NLNH không chỉ là kết quả tác động tích cực, đồng bộ của các nhân tố trong QTDH mà còn là kết quả của quá trình hoạt động tích cực, tự giác đầy sáng tạo của bản thân người học. Mặt khác cấu trúc NLNH bao gồm kiến thức, kỹ năng và thái độ. Vì vậy, phát triển NLNH trước hết là phát triển tất cả những yếu tố này. Tuy nhiên, những yếu tố trên chưa được gọi là năng lực, để chuyên hóa thành năng lực phải thông qua hoạt động của chủ thể trong việc kết nối, vận hành vào giải quyết các nhiệm vụ thực tiễn. Do đó, phát triển NLNH còn bao hàm cả phát triển khả năng vận dụng kiến thức, kỹ năng thái độ vào giải quyết các nhiệm vụ thực tiễn đặt ra theo mục tiêu đào tạo đã xác định.

Từ các kết quả trên, có thể quan niệm: Phát triển NLNH trong các cơ sở GDNN là sự mở rộng và nâng cao hệ thống NLNH trong QTDH, đáp ứng hiệu quả với yêu cầu đặt ra trong quá trình học tập và hoạt động thực tiễn. Khái niệm cho thấy, phát triển NLNH là phát triển hệ thống các năng lực của người học, xét về bản chất và nguồn gốc đó là quá trình tác động làm tăng trưởng không ngừng các yếu tố kiến thức, kỹ năng, thái độ và những phẩm chất cá nhân cũng như khả năng vận dụng các yếu tố đó vào thực tiễn cuộc sống, đáp ứng kịp thời sự vận động, biến đổi không ngừng của thực tiễn. Sự phát triển này là quá trình liên tục dưới sự tác động tổng hợp của các nhân tố trong QTDH, trong đó có vai trò quan trọng của PPDH thể hiện thông qua các bước: (1).Cung cấp kiến thức để nâng cao nhận thức cho người học; (2).Rèn luyện hình thành và phát triển kỹ năng cho người học; (3).Đưa người học vào hoạt động thực tiễn để người học vận dụng kiến thức, kỹ năng vào giải quyết các tình huống trong thực tiễn và hình thành thái độ cho người học; (4).Kiểm tra đánh giá kết quả phát triển NLNH.

Dạy học định hướng hình thành và phát triển NLNH về bản chất là việc mở rộng và phát triển mục tiêu dạy học hiện tại. Tức là, trong QTDH không chỉ dừng lại ở việc hình thành kiến thức, kỹ năng và thái độ tích cực ở người học mà còn phát triển khả năng thực hiện các hành động có ý nghĩa đối với người học. Để thực hiện được mục tiêu đó, đòi hỏi phải có những PPDH phù hợp. Kết quả các công trình nghiên cứu về phát triển NLNH trong QTDH đã chỉ ra: PPDH theo quan điểm phát triển năng lực không chỉ chú ý đến việc tích cực hoá người học về hoạt động trí tuệ mà còn chú ý rèn luyện năng lực giải quyết vấn đề gắn với những tình huống của cuộc

sống và nghề nghiệp, đồng thời gắn hoạt động trí tuệ với hoạt động thực hành, thực tiễn. Tăng cường việc học tập trong nhóm, đổi mới quan hệ người dạy - người học theo hướng cộng tác có ý nghĩa quan trọng nhằm phát triển năng lực xã hội. Bên cạnh việc học tập những tri thức và kỹ năng riêng lẻ của các môn học chuyên môn cần bổ sung các chủ đề học tập phức hợp nhằm phát triển năng lực giải quyết các vấn đề phức hợp [1, tr.40-46]. Từ các lập luận trên, có thể hiểu: PPDH theo hướng phát triển NLNH là tổng hợp cách thức phối hợp, thống nhất giữa cách thức dạy và cách thức học nhằm phát huy vai trò chủ thể của người học trong hình thành và phát triển hệ thống năng lực theo mục tiêu đào tạo đã xác định.

2.2. Đổi mới phương pháp dạy học ở các cơ sở giáo dục nghề nghiệp theo hướng phát triển năng lực người học

Thứ nhất, vận dụng các PPDH hiện đại trong dạy học. Mấu chốt của đổi mới PPDH là thay đổi cách thức hoạt động, cách thức tương tác của GV và HS,SV sẽ làm thay đổi cơ bản phương thức hoạt động, cách thức tương tác GV và HS,SV từ thụ động một chiều sang hiện đại, tích cực hướng đến mục tiêu hình thành và phát triển NLNH. Theo đó, trong QTDH hoạt động chủ đạo của GV tập trung giúp HS,SV đi từ việc nhớ lại kiến thức cũ, khám phá kiến thức mới và vận dụng kiến thức đã biết vào thực tiễn. Hoạt động của HS,SV chủ yếu là học tập chủ động, sáng tạo, sử dụng đa dạng các phương pháp, hình thức học tập khác nhau phù hợp với khả năng của bản thân, trong đó cần lấy tự học làm cốt.

Thứ hai, tăng cường các PPDH thực hành. Muốn phát triển NLNH nhất thiết phải thông qua thực hành, thực hành không chỉ giúp HS,SV vận dụng kiến thức vào thực tiễn mà còn giúp HS,SV rút ra những kinh nghiệm để bổ sung cho lý thuyết. Sản phẩm sau quá trình lao động sự phạm của đội ngũ GV tại các cơ sở GDNN là làm giá tăng giá trị chất lượng nguồn nhân lực với những ngành nghề cụ thể. Do vậy, luôn đặt ra yêu cầu rất cao đối với người lao động về năng lực hành động thực tiễn. Bởi vậy, cùng với việc giúp HS, SV tiếp thu được hệ thống tri thức nghề nghiệp, QTDH cần phải tạo điều kiện để HS,SV vận dụng tri thức đó vào thực tiễn, chỉ khi nào tri thức được HS,SV vận dụng hiệu quả trên thực tiễn thì năng lực mới hình thành, phát triển là minh chứng sinh động cho sự đổi mới trong QTDH.

Thứ ba, đổi mới trang thiết bị, PTDH và ứng dụng công nghệ thông tin (CNTT) trong QTDH. Sự

phát triển mạnh mẽ của khoa học kỹ thuật và việc ứng dụng nó vào lĩnh vực GD&ĐT đã tạo ra bước phát triển mới. Trong QTDH tại các cơ sở GDNN, cùng với việc ứng dụng CNTT, việc nghiên cứu, xây dựng các thiết bị mô phỏng đặc thù, thì việc trang bị các phương tiện kỹ thuật hiện đại sẽ tạo ra những cơ hội lớn trong việc trợ giúp tìm kiếm tri thức và đổi mới PPDH, cho phép tổ chức nhiều hình thức hoạt động dạy học phong phú, nâng cao hiệu quả hoạt động dạy và học. Vì vậy, việc đổi mới trang thiết bị, PTDH và ứng dụng CNTT vào dạy học ngày càng được xem là một nội dung quan trọng trong đổi mới PPDH theo hướng phát triển NLNH ở các cơ sở GDNN hiện nay.

3. Kết luận

Đổi mới PPDH theo hướng phát triển NLNH là giải pháp quan trọng nhằm tối ưu QTDH ở các cơ sở GDNN. Trước những yêu cầu về chất lượng nguồn nhân lực cho sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước, sự tác động mạnh mẽ của CMCN 4.0,...việc đổi mới PPDH theo hướng phát triển NLNH càng có ý nghĩa đặc biệt quan trọng. Bởi, đổi mới PPDH không chỉ góp phần nâng cao chất lượng đào tạo, mà còn góp phần hình thành, bồi dưỡng cho người học năng lực tự học, nâng cao khả năng tìm kiếm và vận dụng kiến thức, kỹ năng vào thực tiễn, tạo ra sự phát triển toàn diện bản thân đáp ứng với sự thay đổi không ngừng của cuộc sống và hoạt động nghề nghiệp.

Tài liệu tham khảo

1. Nguyễn Văn Cường - Bernd Meier (2010), *Một số vấn đề chung về đổi mới phương pháp dạy học ở trường trung học phổ thông*. Dự án Phát triển giáo dục trung học phổ thông (Loan No 1979 - VIE).
2. Trần Việt Dũng (2013), *Một số suy nghĩ về năng lực sáng tạo và phương hướng phát huy năng lực sáng tạo của con người Việt Nam hiện nay*. Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh, số 49, tr 160-169
3. Đảng Cộng sản Việt Nam (2016), *Văn kiện Đại hội Đại biểu toàn quốc lần thứ XII của Đảng*. Nxb Chính trị Quốc gia - Sự thật.
4. Nguyễn Văn Đệ - Lê Kim Oanh (2014), *Vấn đề đổi mới phương pháp dạy học trong hoạt động đào tạo giáo viên*. Tạp chí Giáo dục, số 332 (2), tr 1-2.
5. F. E. Weinert (2001), *Comparative performance measurement in schools*. Weinheim and Basel: Beltz Verlag, pp. 17-31.